

A tárgyas ragozás kialakulásának történetéhez

Megjelent: Hári Gyula (szerk.): „Végetlen a tér, mely munkára hív.” Köszöntő kötet Révay Valéria 60. születésnapjára. Pannon Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Veszprém, 2010: 50–58.

1. A tárgyas – vagy ahogyan újabban nevezik, határozott – ragozás eredetével kapcsolatosan a nyelvtudomány története során többféle elképzelés megfogalmazódott. A téma szakirodalmát áttekintve HAVAS FERENC nemrégén hét különböző elméletet mutatott be és értékelt, majd megállapította: „Makulátlanul meggyőző koncepciót (...) nem sikerült találnunk” (2005: 165). Ezek után rátért saját elméletének ismertetésére, melyben a három ragozási sor (általános, határozott, ikes) kialakulásának menetét próbálta tisztázni. Valószínűleg ez az elmélet sem tűnt mindenki szemében makulátlannak, mert hamarosan megszületett Honti László tanulmánya (2008), melyben Havas Ferenc számos állítását vitatja a szerző¹. Így feltételezhetjük, hogy egy ideig még nem is fog születni mindenki számára kielégítő, egyértelmű megoldás, azaz folytatódik a tárgyas ragozás eredetének kutatása, s a jövőben is számíthatunk egy-egy részletkérdést fejtegető tanulmányra, vagy akár nagyobb összegzésre.

A téma sokrétűsége (az igei személyragok eredete, a ragozási sorok kialakulása és mai használata, az ige és a tárgy kapcsolata, a határozatlan és a határozott tárgy jelölése, mindezeknek a párhuzamai a rokon nyelvekben) nekem sem engedi meg, hogy eme ünnepi kötet rövid tanulmányában mindenre kitérjek. Azokról a részkérdésekről szeretnék szólni, melyekkel finnugristaként, a magyar nyelvtörténet és a magyar mint idegen nyelv oktatójaként gyakran szembesülök – nemcsak én, hanem feltehetően ünnepeltünk is, akivel pályánk több ponton is érintkezik. Ugyanabban az időben tanultunk finnugrisztikát – ő Debrecenben, én Szegeden – 1971-ben együtt voltunk a lappeenranta nyári egyetemen, 1984-ben pedig én váltottam őt a Helsinki Egyetem magyar lektori posztján.

A tárgyalandó részkérdések a következők:

- a tárgyas ragozás E/3 ragjának eredete
- a határozott és általános ragozási paradigma elkülönülésének folyamata
- az 1. és 2. személyű névmási tárgy (*engem, téged, minket, titeket*) „határozatlan” volta
- a személyes és a mutató névmás viszonya a tárgyas szerkezetekben

2. Abban a tekintetben egyetértés uralkodik a kutatók között, hogy a magyar igei személyragok egy része személynévmási eredetű, és ezeknek a ragoknak a raggá válása már a finnugor alapnyelvben megtörtént. A nézetkülönbség abban van, hogy egyesek mindhárom személyben alanyi funkciójú személynévmás agglutinálódását feltételezik, így:

adom < **anta-me*² 'ad+én'
adod < *anta-te 'ad+te'
adja < *anta-se 'ad+ő'

Ezt a nézetet vallják elsősorban a magyar nyelvtörténészek, még a legújabb összefoglaló munkákban is (BÁRCZI 1965, WACHA 1974: 159–161, ABÁFFY 1991: 122, KISS – PUSZTAI szerk. 2003: 159–168). A finnugristák közül LAKÓ GYÖRGY tartotta valószínűbbnek, hogy az

¹ Az a kötet, melyben ez a tanulmány megjelent, egyelőre még csak egyetlen példányban létezik, de remélhetőleg hamarosan sokszorosításra kerül a kötet CD változata.

² Nyomdatechnikai okokból és az egyszerűség kedvéért az alapnyelvre kikövetkeztetett személynévmások magánhangzóját *e*-vel jelölöm, bár a hang minőségéről nincs teljes bizonyosságunk.

egyes szám 3. személyű igei személyrag alanyra utaló személyes névmás nyomát őrzi (1991: 15). Ugyanezen az elven volt ERKKI ITKONEN is (1970: 187).

Ezzel szemben a finnugristák az 1960-as évek óta vallják azt, hogy a tárgyas ragozás E/3 személyű végződésében tárgyi funkciójú személyes névmást kell keresnünk, azaz *adja* < *anta-se 'ad+öt, azt'. A kérdést először megnyugtatóan MIKOLA TIBOR oldotta meg (1965, 1966, 1981). Ő nyúlt vissza HUNFALVY és BUDENZ méltatlanul elfeledett elméletéhez, mely szerint a tárgyas igei személyragokban nem alanyra, hanem tárgyra utaló elemet kell keresnünk (HUNFALVY 1862: 434–467, BUDENZ 1884: 314–315). Vele egyidőben ugyanezt állította HAJDÚ PÉTER (1965: 94) és BORIS SEREBRENNIKOV (1966, 1984). MIKOLA TIBOR elmélete mind a finnugrisztikai, mind a magyar nyelvtörténeti szakirodalomban fokozatosan tért nyert, s ma már a kézikönyvekben és tanulmányokban tudományos igazságként hivatkoznak rá (HAJDÚ 1966: 76, 1981: 161, BERECZKI 1996: 54, RÉDEI 1989: 148–150, BERRÁR 1967: 422, NYÍRI 1973–74: 150, KORCHMÁROS 1973–74: 166. stb.).

Az alanyi és a tárgyi funkció közti különbségtétel azért fontos, mert ha ez nem történik meg, nem tudjuk megmagyarázni, hogy miért agglutinálódott a 3. személyű személynévmás. Az 1. és 2. személyű személynévmások agglutinálódása egyértelmű, hiszen ezekben a személyekben nem volt lehetséges más alany. A 3. személyben viszont nemcsak az 'ad+ö' szószerkezet volt elképzelhető, hanem az igéhez bármelyik kérdő, mutató névmás vagy más főnév, tulajdonnév kapcsolódhatott alanyi funkcióban. Ha nem kizárólagos a kapcsolat ebben a meghatározott funkcióban (egyes szám 3. személy), akkor az agglutinálódás nem megy végbe. Nem is ment végbe. A magyarban ezért Ø morfémás az E/3 személy, a finnben pedig igenévi eredetűek a 3. személyű igealakok.

Az én meglátásom szerint tehát az agglutinálódás első stádiumában a következő ragozási sor jött létre: *adom, adod, ad*. Emellett kialakulhatott a többes számú paradigma is: *adunk* < *adu-mu-k (vö. HB *vogmuc*), *adtok, *aduk*.

A 3. személyben tehát a tárgyi funkciójú személynévmás agglutinálódott 'öt, azt' jelentésben. Feltehetjük a kérdést, hogy itt miért áll fent az agglutinálódást feltételező kizárólagos kapcsolat? Miért nem mondhatjuk el ebben az esetben is, hogy bármely 3. személyű névmás vagy főnév kapcsolódhat az igéhez? Tárgyként nem állhat bármilyen főnév? Dehogynem. De a tárgyas ragozás nem azokban a szerkezetekben jelent meg, ahol a tárgy is jelen volt, hanem azokban, amelyekben csak egy névmás utalt rá. Ez a névmás az ige után állt, hangsúlytalan volt, ezért is tapadhatott hozzá az igetőhöz, miután elveszítette önállóságát. Vagyis az agglutinációt megelőzte egy pronominalizáció, és semmi más nem agglutinálódhatott, csakis a 3. személyű személynévmás. A raggá válásnak ezt az útját obi-ugor példákkal is alátámasztva meggyőzően vázolta föl HONTI LÁSZLÓ (1984b).

Ha belegondolunk, a mai magyar nyelvben a tárgyas ragozásnak egyedül akkor van funkciója, ha a határozott tárgy nem szerepel a mondatban, pl.:

Látod azt az embert? Látom (ti. azt az embert).

Mikor jössz haza? Nem tudom (ti. azt, hogy mikor jövök haza).

Az összes többi esetben a magyarban a tárgyas ragozás fölösleges redundanciának tűnik, hiszen a határozottság a tárgyon is egyértelműen jelölve van: névelővel, mutató névmással, birtokos személyjellel stb., vagy jelentésénél fogva eleve határozott a tárgy, ha pl. tulajdonnév. Ezekben az esetekben a tárgyas ragozás determináló szerepe elhanyagolható, inkább egyszerű kongruenciáról van szó. Ahogyan egyeztetni kell az alany és az állítmány számát és személyét (A ló üget. A lovak ügetnek. Én nem ügetek.) vagy a mutató névmási jelző és a jelzett szó esetét (az a ló, azon a lovon), ugyanúgy a tárgy határozottságát jelölni kell az igei személyragon is.

Ez a kongruencia-jelenség nyilvánvalóan később alakult ki, s valószínűleg az egyes nyelvek külön életében, azért is olyan eltérő a tárgyas ragozás használata a mai finnugor nyelvekben. Tudvalevően a határozott tárgyra való utalás képessége az ugor nyelveknek (a magyarnak, a manysinak és a hantinak) valamint a mordvinnak sajátja, a többiben (a permi nyelvekben és a cseremiszenben) nyomokban felfedezhető. A szamojéd nyelvek is ismerik a determinált és az indeterminált ragozás különbségét. A hantiban a kongruencia a tárgy számára is kiterjed, vagyis más-más igei személyrag áll az egyes, kettős és többes számú tárgyakkhoz tartozó állítmányok végén. A mordvinban pedig az igei személyrag bizonyos esetekben utal a tárgy személyére is (vö. KLEMM 1923–27, LAVOTHA 1941, HAJDÚ 1968, KOIZUMI 1969, KERESZTES 1990, 1999, KÖRTVÉLY 2003, PUSZTAY 2010, stb.)

A hantiban a tárgyas ragozás használatát többen próbálták szabályokba foglalni (FOKOS 1910–11, PÁPAY 1913, KLEMM 1928–30, STEINITZ 1938, GULYA 1967, GANSCHOW 1972, HONTI 1984a, SZALACSEK 1984, JÄÄSALMI-KRÜGER 1997, CSEPREGI 1998, stb.). Steintz óta mindegyik kutató megegyezik abban, hogy a tárgyas ragozás használata nemcsak a tárgy határozottságától függ, hanem az ige akcióminőségétől is. Határozott tárgy mellett is lehetséges az alanyi ragozás, különösen, ha a tárgy közvetlenül az ige előtt áll. Az újabb kutatások (NIKOLAEVA 1999, 2001) arrafelé mutatnak, hogy mondat információszerkezete, a topik és a fókusz határozza meg az igeragozás választását. Ugyanez áll a manysira is (SKRIBNIK 2001).

Az obi-ugor nyelvekben kötelezően csak akkor használatos a tárgyas ragozás, ha anaforikus (=hátramutató) funkciója van, azaz az ismert, de a mondatban nem szereplő határozott tárgyra utal. Vagyis ugyanabban az esetben, amikor a magyarban is funkciója van, és amikor feltételezés szerint az alapnyelvben kialakult.

Véleményem szerint tehát az ősmagyarban az E/3. személyben jelent meg a határozott tárgyra utaló elem. Innen terjedt aztán tovább a határozott ragozás, innen indulva épült ki a rendszere. Az egyes számban a meglévő, személynévmási eredetű ragokat foglalta le magának, a többes számban viszont az E/3 személyű *-ja/-i* végződésű alakhoz kapcsolta a személyvégződéseket. Az alábbiakban a ragozási rendszer kialakulásának menetét ábrázolom³. Az egyes fázisokban megjelenő alakokat félkövérrel jelölöm. Az első fázisban az E/1.2. személyű ragok agglutinálódtak, a 3. személy $\emptyset$ morfémas volt:

	Általános	Határozott
Egyes 1	<i>nézek / adok</i>	<i>nézem / adom</i>
Egyes 2	<i>nézel / adsz</i>	<i>nézed / adod</i>
Egyes 3	<i>néz / ad</i>	<i>nézi / adja</i>
Többes 1	<i>nézünk / adunk</i>	<i>nézzük / adjuk</i>
Többes 2	<i>néztek / adtok</i>	<i>nézitek / adjátok</i>
Többes 3	<i>néznek / adnak</i>	<i>nézik / adják</i>

A következő fázisban megjelentek a többes számú alakok, a *-k* többesjel hozzákapcsolódott a megfelelő személyekhez. Lehetséges, hogy volt kettős számú paradigma is, de ennek a magyarban nem maradt nyoma:

	Általános	Határozott
Egyes 1	<i>nézek / adok</i>	<i>nézem / adom</i>
Egyes 2	<i>nézel / adsz</i>	<i>nézed / adod</i>
Egyes 3	<i>néz / ad</i>	<i>nézi / adja</i>
Többes 1	<i>nézünk / adunk</i>	<i>nézzük / adjuk</i>

³ Most csak az általános és a határozott ragozásról szólok, az ikés ragozás kialakulásáról nem.

Többes 2	<i>néztek / adtok</i>	<i>nézitek / adjátok</i>
Többes 3	<i>*nézük / aduk</i>	<i>nézik / adják</i>

Feltehetőleg közben a 3. személyben már elkülönült a határozott tárgyra utaló, másik igealak is:

	Általános	Határozott
Egyes 1	<i>nézek / adok</i>	<i>nézem / adom</i>
Egyes 2	<i>nézel / adsz</i>	<i>nézed / adod</i>
Egyes 3	<i>néz / ad</i>	<i>nézi / adja</i>
Többes 1	<i>nézünk / adunk</i>	<i>nézzük / adjuk</i>
Többes 2	<i>néztek / adtok</i>	<i>nézitek / adjátok</i>
Többes 3	<i>*nézük / aduk</i>	<i>nézik / adják</i>

Az E/3 személyben meglévő kettősség hatására létrejött a két ragozási sor. Az általános ragozásban az egyes számú paradigma kiegészült a *-k*, *-l*, később az *-sz* személyragos alakokkal, a határozott ragozás többes számában pedig a *nézi-* / *adja-* relatív szótövekhez kapcsolódtak a személyjelő elemek:

	Általános	Határozott
Egyes 1	<i>nézek / adok</i>	<i>nézem / adom</i>
Egyes 2	<i>nézel / adsz</i>	<i>nézed / adod</i>
Egyes 3	<i>néz / ad</i>	<i>nézi / adja</i>
Többes 1	<i>nézünk / adunk</i>	<i>nézzük / adjuk</i>
Többes 2	<i>néztek / adtok</i>	<i>nézitek / adjátok</i>
Többes 3	<i>néznek / adnak</i>	<i>nézik / adják</i>

3. A továbbiakban a tárgyas ragozás kialakulásának két részproblémájával szeretnék foglalkozni. Magyar lektori működésem idején sokszor szembesültem a diákoknak azzal a kérdésével, hogy ha a határozott tárgy mellett tárgyas ragozást használunk, akkor miért áll alanyi ragozás az 1. és 2. személyű névmási tárgy (*engem, téged, minket, titeket*) mellett, pedig ezeknél konkrétabbat, determináltabbat keresve sem lehetne találni. Nem véletlen, hogy DUGÁNTSY MÁRIA is publikált erről a kérdéstről egy tanulmányt (2001), hiszen mindenkinek, aki nem magyar anyanyelvűeket oktat magyarra, meg kell magyaráznia ezt a paradoxont⁴. Erre a kérdésre is a nyelvtörténet segítségével lehet választ adni. Ha az egyes szám 3. személyű igei személyrag eredetileg 'öt' jelentésű, akkor értelmetlen lenne mellé tenni az *engem, téged* névmásokat. Vagyis a paradigma a következőképpen alakult:

A fa mögött állok. János hall, de nem **lát engem**.
A fa mögött állsz. János hall, de nem **lát téged**.
Péter a fa mögött áll. János hallja, de nem **látja**. (< lát őt)
A fa mögött állunk. János hall, de nem **lát minket**.
A fa mögött álltok. János hall, de nem **lát titeket**.
A fa mögött állnak. János hallja, de nem **látja őket**.

Az egyes szám 3. személyben a személyrag tartalmazza a 3. személyű, tárgyi funkciójú személynévmást, a többes szám 3. személyben viszont azért kell kitenni a személynévmást, hogy utalni lehessen a tárgy számára is. Az 1. és 2. személyű tárgy valószínűleg nem fordult

⁴ Megjegyzem még, hogy az alanyi / tárgyas ragozást a magyar anyanyelvűek mindig helyesen használják, a külföldiek viszont akár egy életen keresztül sem tudják tökéletesen elsajátítani.

elő olyan gyakran, hogy szükségessé váljék az agglutinációja. Mint tudjuk, a magyarban még egy személyrag utal a tárgy személyére (*látlak*), de ennek eredetéről most nem kívánok szólni. A hantiban a magyarhoz hasonlóan alanyi ragozású ige áll az 1. és 2. személyű tárgy mellett, a manysiban és a mordvinban viszont tárgyas ragozású. Ez a jelenség nyilván későbbi fejlődés eredménye, amikor a manysi és mordvin beszélő a 3. személyű igei személyragban már nem érezte a személynévmási eredetet. A mordvinban emellett, mint már említettem, a determinált ragozás igei személyragja utal a tárgy személyére is.

4. Még egy kérdést föl kell vetnünk. Nem tudjuk biztosan, hogy volt-e az alapnyelvben [+ember] [-ember] szemantikai megkülönböztetés, de a mai fejünkkel okoskodva logikusnak tartanánk, hogy a tárgyra (mely talán gyakrabban [-ember] jegyű főnév) mutató névmás utaljon, és ne személyes névmás. Az alapnyelvre több mutató névmást is rekonstruálunk. Miért mégis a személynévmás agglutinálódott?

Lehet, hogy módszertanilag nem bölcs dolog a mai nyelvállapotból kiindulni, de ha van valami közünk a finnugor alapnyelvet beszélőkhöz, az csak abban rejthető, hogy a nyelvi gondolkodásunk rokon. Ha egy kicsit jobban okoskodunk, és még mindig a mai fejünkkel, akkor rájövünk, hogy a magyar *őt, őket* sem mindig emberre vonatkozik. Hasonlítsuk össze ezeket a mondatokat:

Volt az udvarunkon három nagy fa, de apám kivágta őket.
Volt az udvarunkon három nagy fa, azokat vágta ki apám.

Mi a különbség a két mondat között? Az elsőben a tárgy nem hangsúlyos, a másodikban igen. A magyarban a nem hangsúlyos tárgy személynévmásként pronominalizálódik (bár gyakran lehet mutató névmást is hallani, *kivágta azokat*, de tudjuk, hogy itt főlősleges a nyomatékosítás), és az ige után áll, a hangsúlyos pedig az SOV szórend szerint őt megillető helyen, közvetlenül az ige előtt, mutatónévmás formájában.

Vizsgáljuk meg a következő mondatpárt:

Volt az udvarunkon egy nagy fa, de apám kivágta.
Volt az udvarunkon egy nagy fa. Azt vágta ki apám.

Hova tűnt az első mondatból a tárgyi funkciójú, 3. személyű személynévmás? Ott van az ige végén, agglutinálódott. Feltételezés szerint az alapnyelvben a második mondat még alanyi ragozású mondatot tartalmazott (*azt vágott ki apám*), de mint szó volt róla, a magyarban a kongruencia igénye miatt vált az ilyen, határozott tárgyat tartalmazó mondatokban is kötelezővé a tárgyas ragozás.

Összefoglalva: a 3. személyű ige után álló, hangsúlytalan, anaforikus, tárgyra utaló, 3. személyű személyes névmás volt olyan helyzetben, hogy az igehez tapadva személyraggá váljék. Ezt az állítást még az a tény sem ingatja meg, hogy a keleti hanti *-t-* elemű igei személyragot mutató névmásra szokás visszavezetni. Az lehet későbbi fejlemény, külön nyelvjárási újítás is. Egyébként a mutató névmási töveknek determináló funkciójukból következően szintén fontos szerepük volt a ragozási rendszer kialakulásában, de inkább névszói esetragokat származtatnak belőlük. Talán ezért is vált inkább személynévmás igei személyraggá.

CSEPREGI MÁRTA

A hivatkozott irodalom:

E. ABAFFY ERZSÉBET 1991. Az igei személyragozás. In: BENKŐ LORÁND szerk. A magyar nyelv történeti nyelvtana I. Akadémiai Kiadó, Budapest.

- BÁRCZI GÉZA 1965. A tárgyrag eredetének kérdéséhez. *Magyar Nyelv* 61: 276–281.
- BERECZKI GÁBOR 1996. *A magyar nyelv finnugor alapjai*. Universitas, Budapest.
- BERRÁR JOLÁN 1967. Az igék paradigmája. In: BÁRCZI–BENKŐ–BERRÁR: *A magyar nyelv története*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- BUDENZ JÓZSEF 1884. Az ugor nyelvek összehasonlító alaktana. Különlenyomat a *Nyelvtudományi Közlemények* 18. és 20. kötetéből. Budapest.
- CSEPREGI MÁRTA 1998. Szurguti osztják chrestomathia. *Studia uralo-altaica supplementa* 6. Szeged.
- DUGÁNTSY MÁRIA 2001. A magyar igeragozás tárgyi vonatkozásairól. *Folia Uralica Debreceniensia* 8: 121–126.
- FOKOS DÁVID 1910–11. A vogul-osztják tárgyas igeragozásról. *Nyelvtudományi Közlemények* 40: 386–412.
- GANSCHOW, GERHARD 1972. Az osztják tárgyas igeragozás használatának kérdéséhez. *Nyelvtudományi Közlemények* 74: 183–185.
- GULYA JÁNOS 1967. A tárgyas igeragozás az osztjákban. *Nyelvtudományi Közlemények* 69: 389–394.
- HAVAS FERENC 2005. Tárgyas ragozás és medializáció. In: OSZKÓ BEATRIX – SIPOS MÁRIA szerk. *Uráli Grammatizáló*. Budapesti Uráli Műhely 4. Budapest. 147–185.
- HAJDÚ PÉTER 1965. *A magyar nyelv finnugor alapjai*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- HAJDÚ PÉTER 1966. *Bevezetés az uráli nyelvtudományba*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- HAJDÚ PÉTER 1968. *Chrestomathia Samoiedica*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- HAJDÚ PÉTER 1981. *Az uráli nyelvészet alapkérdései*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- HONTI LÁSZLÓ 1984a. *Chrestomathia Ostiacica*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- HONTI LÁSZLÓ 1984b. K probleme vozniknovenija objektnogo szprjazsenija ugorszkih jazykov. *Nyelvtudományi Közlemények* 86: 341–346.
- HONTI LÁSZLÓ 1996. Az uráli nyelvek tárgyas ragozású igealakjainak történeti előzményéről. In: BERECZKI ANDRÁS – KLIMA LÁSZLÓ szerk. *Ünnepi könyv Domokos Péter tiszteletére*. Urálistikai Tanulmányok 7. ELTE BTK Finnugor Tanszék, Budapest. 127–132.
- HONTI LÁSZLÓ 1998–1999. Gondolatok a mordvin tárgyas igeragozás uráli alapnyelvi háttéréről. *Nyelvtudományi Közlemények* 96: 106–119.
- HONTI LÁSZLÓ 2008. Tünődések tárgyas igeragozásunk kialakulásáról. In: BERECZKI ANDRÁS – CSEPREGI MÁRTA – KLIMA LÁSZLÓ (szerk.): *Ünnepi írások Bereczki Gábor tiszteletére*. Urálistikai Tanulmányok 19. ELTE BTK Finnugor Tanszék – Numi Tórem Finnugor Alapítvány, Budapest: 298–316.
- HUNFALVY PÁL 1862. *Könyvismertetés*. *Nyelvtudományi Közlemények* 1: 434–467.
- ITKONEN, ERKKI 1970. Betrachtungen zur zeitgenössischen Forschung der finnisch-ugrischen Laut und Formenlehre. *Sovetskoje Finno-Ugrovedenije* 6: 169–195.
- JÄÄSALMI-KRÜGER, PAULA 1997. Aktueller Dual- und Kasusgebrauch des Chantischen am Beispiel des Berjosover Dialektes. *Ugor Műhely, Kézirat gyanánt*, Budapest.
- KÁLMÁN BÉLA 1976. *Chrestomathia Vogulica*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- KERESZTES LÁSZLÓ 1990. *Chrestomathia Morduinica*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- KERESZTES LÁSZLÓ 1999. Development of Mordvin definite conjugation. *Mémoires de la Société Finno-Ougrienne* 233. Helsinki.
- KISS JENŐ – PUSZTAI FERENC szerk. 2003. *Magyar Nyelvtörténet*. Osiris, Budapest.
- KLEMM ANTAL 1923–27. A mordvin tárgyas igeragozás. *Nyelvtudományi Közlemények* 46: 194–204.
- KLEMM ANTAL 1928–30. A vogul és az osztják tárgyas igeragozás. *Nyelvtudományi Közlemények* 47: 85–112.
- KOIZUMI, TAMOTSU 1969. The Objective Conjugation of Common Mordvin. *SFU* 5: 19–30.

- M. KORCHMÁROS VALÉRIA 1973–74. A magyar tárgyias igeragozás kialakulásának relatív kronológiájához. *Néprajz és Nyelvtudomány* 17–18: 161–168.
- KÖRTVÉLY ERIKA 2003. A determinált igeragozás használati problémái a tundrai nyenyecben. In: OSZKÓ BEATRIX – SIPOS MÁRIA szerk. *Uráli Tárgyaló*. Budapesti Uráli Műhely III. MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest: 96–113.
- LAKÓ GYÖRGY 1991. A magyar mondatszerkezet finnugor sajtáságai. *Az Uralisztikai Tanszék Kiadványai* 2. Pécs.
- LAVOTHA ÖDÖN 1941. A tárgyias igeragozás mondattana a vogulban. *Finnogor Értekezések* 5.
- MIKOLA TIBOR 1965. A -t tárgyrag eredetéhez. *Nyelvtudományi Értekezések* 46: 57–62.
- MIKOLA TIBOR 1966. A tárgyrag és a tárgyias ragozás kérdéséhez. *Magyar Nyelv* 62: 441–461.
- MIKOLA TIBOR 1981. A tárgyias ragozás eredetének kérdéséhez. *Lakó-émlékkönyv*. Budapest: 119–125.
- NIKOLAEVA, IRINA 1999. *Ostyak. Languages of the World/Materials* 305. Lincom Europa, München; Newcastle.
- NIKOLAEVA, IRINA 2001. Syntaktische Analyse der objektiven Konjugation im Ob-ugrischen. *Congressus Nonus Internationalis Fenno-Ugristarum, Pars V*: 454–472. Tartu.
- NYÍRI ANTAL 1973–74. A magyar indeterminált (alanyi) és determinált (tárgyas) igeragozási rendszer kialakulásának története. *Néprajz és Nyelvtudomány* 17–18: 149–159.
- PÁPAY JÓZSEF 1913. Über die Objektivkonjugation im Nordostjakischen. *FUF* 13: 296–303.
- PUSZTAY JÁNOS 2010. A magyar nyelv eredetéről. *Vasi Szemle* 64: 114–128.
- RÉDEI KÁROLY 1962. A tárgyias ragozás kialakulása. *Magyar Nyelv* 58: 421–435.
- RÉDEI KÁROLY 1989. A finnugor igeragozásról különös tekintettel a magyar igei személyragok eredetére. *Nyelvtudományi Közlemények* 90:143–161.
- SEREBRENNIKOV, BORIS 1966. Zu den Ursachen morphologischer Verworrenheit von Formen der objektiven Konjugation im Mordwinischen. *Ural-Altische Jahrbücher* 37: 65–69.
- SEREBRENNIKOV, BORIS 1984. Über die ursprünglichen Bedeutungen der Personalendungen in den Formen der objektiven Konjugation. *Linguistica et Philologica. Gedenkschrift für Björn Collinder*. Wien: 445–448.
- SKRIBNIK, ELENA 2001. Pragmatic Structuring in Northern Mansi. *Congressus Nonus Internationalis Fenno-Ugristarum, Pars VI*: 222–239. Tartu.
- STEINITZ, WOLFGANG 1938/1980. Die Objektive Konjugation des Ostjakischen OEST 30: 680–699. *Ostjakologische Arbeiten IV*. Akadémiai Kiadó, Budapest : 72–91.
- SZALACSEK MARGIT 1984. The Problems of the Usage of the Definite and Indefinite Conjugational Forms in the Northern-Ostyak Language. *Nyelvtudományi Közlemények* 86: 426–430.
- WACHA BALÁZS 1974. Az ige és a tárgy kapcsolata a magyarban. *Nyelvtudományi Közlemények* 76: 157–181.